

Ks. dr hab. Przemysław Kantyka, prof. KUL
Kierownik Katedry Teologii Protestanckiej
w Instytucie Ekumenicznym KUL

Recenzja
rozprawy doktorskiej ks. Piotra Krocza
pt. *Parafia w optyce katolickiej i luteranckiej* Opole 2017, s. 191 kps.,
przygotowanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego
pod kierunkiem ks. dra hab. Rajmunda Porady, prof. UO

Spółeczności katolicka i luterancka od wielu stuleci współistnieją obok siebie w wielu miejscach Polski, choć tylko na tradycyjnych obszarach występowania wyznania ewangelicko-augsburskiego obecność luterancka jest wyraźnie zauważalna. Relacje parafii ewangelickich i katolickich można w znakomitej większości miejsc określić jako stosunki dobrosąsiedzkie, nierzadko też zabarwione współpracą ekumeniczną. Szczególny wymiar łączenia wspólnot parafialnych katolickich i luteranckich następuje wewnątrz rodzin o różnej przynależności wyznaniowej. Rodziny takie, powstałe poprzez połączenie się strony katolickiej i luteranckiej w tzw. małżeństwie mieszanym, uczestniczą zazwyczaj w życiu obydwu wyznaniowych wspólnot parafialnych.

Nikt – jak do tej pory – nie przeprowadził poważnego studium porównawczego parafii katolickiej i luteranckiej, dlatego też należy pogratulować ks. Kroczkowi wyboru przedmiotu jego teologicznych i prawnokanonicznych zmaganiań. Dysertacja ks. Krocza jest bowiem pracą nie tylko z zakresu ekumenicznej teologii porównawczej, ale także w dużej mierze z dziedziny wewnętrznego prawa wyznaniowego, zwanego przez katolików prawem kanonicznym.

1. Ocena merytoryczna

Poddając dysertację ocenie merytorycznej należy przebadać temat, problem i cel rozprawy, jej metodę i źródła, a wreszcie ocenić sposób rozwiązania problemu badawczego.

1.1. Temat, problem i cel rozprawy

Ksiądz doktor habilitowany prawa kanonicznego, a magister teologii Piotr Krocze sformułował temat swojej rozprawy następująco: *Parafia w optyce katolickiej i luteranckiej*.

Już samo sformułowanie tematu zapowiada pracę o charakterze porównawczym. Sformułowanie problemu badawczego rozprawy, który doktorant jasno odróżnia od celu tejże, odnajdujemy w słowach *Wstępu*: „Problemem badawczym niniejszej pracy jest więc pytanie o rozumienie natury i funkcji parafii w kontekście odpowiednio katolickiej i luterkańskiej eklezjologii i teologii pastoralnej” (s. 10). Dalej znajdujemy określenie celu rozprawy: „Głównym celem jest zbadanie teologiczno-prawnego obrazu parafii w Kościele rzymskokatolickim i Kościele Ewangelicko-Augsburskim w Rzeczypospolitej Polskiej, z jednoczesną próbą zakreślenia nie tylko podstawy ekumenicznej współpracy obu tych struktur, ale także obszarów tej praktycznej współpracy oraz ukazanie jej perspektyw” (s. 10). Zarówno problem badawczy jak i cel rozprawy są sformułowane poprawnie, jasno i precyzyjnie, co ułatwia w dalszym etapie weryfikację osiągnięcia zamierzonego celu dysertacji. Autor podaje też cel nazwany przez siebie pobocznym: „Celem pobocznym pracy jest danie możliwości, poprzez dostarczenie i zestawienie najważniejszych informacji dotyczących parafii w obu Kościołach, wzajemnego poznania się wiernych luterkańskich i katolickich. To z kolei może sprzyjać ich zbliżeniu oraz odkryciu prawdziwego oblicza parafii jako takiej, czyli – jak naucza Kościół katolicki – samej tajemnicy Kościoła Chrystusowego, który właśnie w parafii istnieje i działa” (s. 10). Ten ostatni cel – poboczny – nie będzie przedmiotem weryfikacji, ze względu na swą nieweryfikowalność. Pozostanie więc w sferze dobrych życzeń Autora i recenzenta.

1.2. Metoda i źródła

Dobre przygotowanie instrumentarium badawczego to warunek sukcesu, podobnie jak właściwy dobór źródeł. Do *instrumentum laboris* należą także metody pracy. Autor sam określił metody swojej pracy: „Pierwsza z nich to metoda analityczna. Za jej pomocą dokonano wykładni regulacji prawa kanonicznego i luterkańskiego oraz nauczania doktrynalnego obydwu Kościołów. Drugą metodą była metoda porównawcza użyta w celu stwierdzenia podobieństw lub różnic w definiowaniu terminów oraz ujmowaniu parafii przez teologię lub prawo katolickie i luterkańskie. Metodą, która swoje zastosowanie miała głównie w stosunku do literatury przedmiotu to krytyczna analiza piśmiennictwa. W pracy została użyta także dyskusja naukowa polegająca na roztrząsaniu niektórych zagadnień spornych lub niejasnych i ich krytycznej ocenie.” (s. 17-18). Najpierw więc poddawał analizie i prezentował najwierniej, jak mógł rozwiązania stosowane przez katolików i luteranów, by na tej podstawie uchwycić podobieństwa i różnice. Krytycznie przeanalizował literaturę

przedmiotu, wreszcie z naukową powagą roztrząsał kwestie dyskusyjne. Brawo! Dobrze skrojone narzędzie pracy, właściwe jego użycie, efekt na miarę oczekiwań.

Trafnie i precyzyjnie określił doktorant źródła swej rozprawy doktorskiej. Wedle zapisu we *Wstępie* doktorant uznał za konieczne „sięgniecie *ad fontes*, czyli do fundamentalnych dla obu Wspólnot dzieł doktrynalnych” (s. 12), obiecał także, że „współczesne interpretacje tych źródeł nie pozostaną pominięte” (s. 12). I rzeczywiście, z *Bibliografii* dowiadujemy się, że źródłami podstawowymi są dokumenty i zbiory praw obu wspólnot wyznaniowych – katolickiej i luterańskiej, które doktorant określił jako „Źródła teologiczno-normatywne” (s. 163-171), a uzupełniają je wydawnictwa statystyczne oraz akty prawa państwowego, które doktorant określił jako „Źródła drugorzędne” (s. 171-172).

1.3. Rozwiązanie problemu

Najważniejszą w tej części oceny jest odpowiedź na pytanie, czy Autor wywiązał się, a jeżeli tak, to w jakim stopniu i stylu, z rozwiązania postawionego sobie pytania badawczego. W ocenie treści rozprawy na samym początku trzeba stwierdzić, że Autor potrafił dość syntetycznie ująć szeroki materiał źródłowy, a także iż uczynił to w sposób bardzo dobrze uporządkowany. Dzięki zastosowanym metodom prezentowane treści i wyniki badań są interesujące, a wnioski wyprowadzone poprawnie. Autor w przeprowadzonych analizach trafnie uchwycił specyfikę zarówno konstrukcji jak i działania parafii katolickiej i luterańskiej, wykazując podobieństwa i różnice. Omówione w pracy elementy składowe parafii, różne aspekty jej życia, celów oraz ich realizowanie zostały skatalogowane w *Zakończeniu* w formie zestawienia praw i obowiązków. W katalogu tym znajdujemy takie wymiary parafii, jak istnienie i trwanie, jedność, autonomię, podmiotowość, ortodoksję i praworządność, partycypację i pomoc, głoszenie słowa Bożego, egalitaryzm, integralność, misyjność oraz dobra materialne. Autor osiągnął więc cel rozprawy, którym było „zbadanie teologiczno-prawnego obrazu parafii w Kościele rzymskokatolickim i Kościele Ewangelicko-Augsburskim”. Wykazał także możliwości współpracy ekumenicznej, której upatruje w działalności ewangelizacyjno-misyjnej, współudziale w wydarzeniach bratnich Kościołów, wydarzeniach kulturalnych, a także we współudziale w niektórych dobrach i zasobach duchowych. Interesujące są także postulaty ks. Krocza odnośnie do zwiększenia współpracy międzywyznaniowej również na poziomie ciał legislacyjnych zarówno katolickich, jak luterańskich.

2. Ocena formalna

Aspekt formalny jest dobrą stroną pracy ks. Krocza. Autor zawarł w obszernym *Wstępie* opis wszystkich metodologicznych elementów pracy, podał nawet więcej niż tylko niezbędne informacje. Nieco zdziwienia dostarcza omówienie zawartości rozdziałów. Zazwyczaj we wstępie znajdujemy zapowiedź tego, co i jak naukowiec zamierza badać, a to co zostało zrobione i jaki jest tego efekt, podaje się w zakończeniu. W tym wypadku – czy za Dunsem Szkotem? – Autor zastosował mutację „eschatologii antycypowanej” – we wstępie zapowiedział, co już zrobił... Na szczęście w *Zakończeniu* Autor umiejętnie podsumował wcześniejsze analizy.

2.1. Struktura rozprawy

Zasadniczy przedmiot badań realizowany jest trój etapowo. W pierwszym etapie badań przedmiotem analiz *Parafia w życiu Kościoła*. W drugim etapie badań analizie została poddana *Konstrukcja wewnętrzna parafii*, zaś w ostatnim etapie realizacji celu badawczego Doktorant przedstawia *Działalność parafii*. Zgodnie z tymi założeniami Autor podzielił swą pracę na trzy części, które tradycyjnie nazwalibyśmy rozdziałami. Dopełniają je: *Wykaz skrótów* (s. 1-2), obszerny *Wstęp* (s. 3-19), *Zakończenie* (s. 153-162) *Bibliografia* (s. 163-185) i *Spis treści* (s. 189-191).

Czytelnikowi rozprawy ks. Krocza od samego początku ujawnia się bardzo dobrze skomponowana struktura pracy z wielostopniowym – czasem nawet zbyt wielostopniowym – podziałem na zagadnienia coraz bardziej szczegółowe. W kompozycji widać wręcz matematyczną – by nie powiedzieć prawniczą – dokładność. Początkowa obawa, czy tak rozbudowana struktura nie utrudni lektury przez rwanie toku narracji, zanika przy czytaniu, a kolejne przeczytane punkty wzbudzają chęć przeczytania następnych. Mimo rozbudowanej struktury autor uniknął niebezpieczeństwa przekształcenia swej pracy w coś w rodzaju kodeksu, co dla prawnika mogło nie być zadaniem łatwym.

W pierwszej części Autor opisał parafię w szerokim kontekście życia Kościoła: od formowania się parafii w Kościele pierwotnym, przez określenie współczesnego teologiczno-prawnego ujęcia parafii, po określenie relacji pomiędzy parafią a szerszymi strukturami Kościoła, innymi parafiami, a nawet omówił funkcjonowanie parafii w regulacjach państwowych.

W części drugiej Autor już bezpośrednio omówił elementy konstrukcyjne parafii. Po kolei tematami analiz były stan duchowny parafialny i związany z parafią, parafianie oraz struktury kolegialne działające w parafii.

Trzecia część dysertacji poświęcona jest trzem wymiarom działalności parafii: nauczaniu, uświęcaniu i rządzeniu, znanym w teologii jako *tria munera sacra*.

Struktura pracy w swych podziałach zasadniczych i wewnętrznych jest czytelna, przejrzysta i logiczna. Przeprowadzone w rozdziałach analizy zostały syntetycznie streszczone w podsumowaniach zamieszczonych na końcu poszczególnych rozdziałów. Wiele cennych informacji przynosi *Zakończenie*, w którym zebrano wnioski w trzech odsłonach: najpierw zestawiono prawa i obowiązki parafii katolickiej i luterańskiej, następnie nakreślono obszary współpracy pomiędzy parafiami katolickimi i luterańskimi, wreszcie wytyczono perspektywy ekumeniczne.

2.2. Bibliografia i przypisy

W układzie *Bibliografii* Autor trafnie określił *Źródła* i podzielił je na *Źródła teologiczno-normatywne* (s. 163-171) oraz *Źródła drugorzędne* (s. 171-172). Odrębną kategorię stanowi *Literatura przedmiotu* (s. 172-185). Znajdują się w niej oprócz polskich opracowań także anglo- i niemieckojęzyczne. Bibliografia została dobrze podzielona i ułożona, a kwalifikacja poszczególnych dzieł do wymienionych kategorii nie budzi zastrzeżeń. I tak występujący w bibliografii autor L. Trada to z pewnością duchowny ewangelicko-reformowany Lech Tranda zmarły w 2012 r., a autor wspomniany konsekwentnie jako T. Żądło to z pewnością ks. prof. dr hab. Andrzej Żądło z Uniwersytetu Śląskiego.

Zapis i budowa przypisów nie budzą zastrzeżeń. Przyjęty system zapisu jest stosowany konsekwentnie. Od strony edytorskiej praca przygotowana jest prawie starannie, stąd wymaga korekty redakcyjnej przed drukiem (np. pomieszczenie liczby pojedynczej i mnogiej w ostatnim akapicie na s. 33).

2.3. Pisownia, język i styl

Język dysertacji jest poprawny, a mimo rozbudowanych zdań i nagromadzenia wielu szczegółowych informacji, również komunikatywny. Tekst jest zasadniczo wolny od większych uchybień językowych, choć nie brak potknięć stylistycznych, literowych i interpunkcyjnych. Przykłady błędów podaję tylko, aby zachęcić do skrupulatnego przeglądu tekstu przed drukiem.

Wspomniani wyżej Tranda i Żądło proszą o korektę swych danych. Prawdopodobnie „braterskie stosunki pomiędzy Kościołem Ewangelicko-Augsburskim i Kościołem katolickim mogą być utrwalane” i rozwijane, nie zaś „rozwiązane poprzez ekumenizm praktyczny” (s. 7). Zdarzają się zdania niezręcznie zbudowane: „Należy przy tym skupić się na związku instytucjonalno-strukturalnym tych struktur najlepiej w tych relacjach, czyli na związku urzędowo-personalnym biskupa diecezjalnego i parafii” (s. 43).

Ogólnie jednak język pracy jest poprawny i zrozumiały. Czytelnika przyzwyczajonego do języka teologicznego może nieco irytować posługiwanie się przez Autora głównie językiem prawniczym. Cóż, przyzwyczajenie jest ponoć druga natura... W układzie materiału widać logiczną kolejność wynikania informacji, co świadczy o tym, że Autor poradził sobie dobrze z materiałem, w oparciu o który komponował pracę.

3. Pytania do dyskusji

Dobra ocena metodologicznie poprawnie zrealizowanego dzieła i brak poważnych zarzutów nie oznacza braku pytań. W trakcie lektury pracy rodziło ich się wiele, wspomnę dwa, na które Doktorant mógłby odpowiedzieć podczas obrony pracy doktorskiej.

1. W przypisie nr 43 Doktorant zamieścił wyjaśnienie: „Dla jasności doktrynalnej trzeba dodać, że niekatolickie Kościoły chrześcijańskie nie są – w opinii Kościoła katolickiego – „Kościołami w ścisłym sensie” (*sensu proprio Ecclesiae non sunt*). Są to „wspólnoty kościelne” lub „wspólnoty eklezjalne” (*communitates ecclesiales*). One bowiem nie zachowały prawomocnego Episkopatu oraz właściwej i całkowitej rzeczywistości eucharystycznego misterium” (s. 9). Opinia ta została sformułowana na podstawie deklaracji *Dominus Iesus*. Pomija nie tylko rozróżnienie pomiędzy Kościołami prawosławnymi, a Kościołami powstałymi w wyniku Reformacji, ale także ważniejszy normatywnie tekst dekretu o ekumenizmie II Soboru Watykańskiego *Unitatis redintegratio*. Pytanie więc brzmi: jak – uwzględniając hierarchię orzeczeń normatywnych – należy się odnieść do eklezjalności Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego?

2. Omawiając różnice „w kierownictwie i nadzorze nad parafią ze strony struktury wyższej, czyli diecezji” Doktorant wskazał, że należy ich „szukać w odmiennych teologiczno-prawnych koncepcjach urzędu biskupa” (s. 62). Czym więc różni się katolicka i luteraska koncepcja urzędu biskupa, nie tylko co do funkcji w diecezji, ale natury tej posługi?

4. Wniosek

Reasumując zawarte w całej powyższej recenzji uwagi wysoko oceniam dysertację ks. Krocza. Stwierdzam, że Doktorant sprawnie rozwiązał trafnie zidentyfikowany problem naukowy, wykazując się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie teologii, oraz umiejętnością prowadzenia pracy naukowej. Uważam także, że wskazane drobne błędy i uchybienia nie są tego rodzaju, aby w istotny sposób obniżały wartość ocenianej rozprawy doktorskiej. Praca ks. Krocza stanowi cenny wkład w literaturę ekumeniczną i prawnokanoniczną, stąd niewątpliwie powinna zostać opublikowana w wydawnictwie uniwersyteckim.

W oparciu o powyższe stwierdzam, że opiniowana praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wobec tego stawiam wniosek o dopuszczenie ks. Piotra Krocza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Przemysław Kantyka, prof. KUL
Kierownik Katedry Teologii Protestantycznej KUL

Lublin, 05.05.2017 r.